

دانشگاه بین المللی امام خمینی
وزارت علوم، تحقیقات و فناوری
دانشکده علوم اجتماعی

پایان نامه جهت اخذ درجه کارشناسی ارشد حسابداری

موضوع:

بررسی نقش محتوای اطلاعاتی هموارسازی سود در خصوص پیش بینی سودهای آتی و
تأثیر آن بر ضریب پاسخ سود در بورس اوراق بهادار تهران

استاد راهنما:

دکتر حمید حقیقت

استاد مشاور:

دکتر غلامرضا کر دستانی

نگارش:

احسان رایگان

تهران ۸۷

۱۵۰۷۵۵

اطلاعات مرکز علمی
تهران

۱۳۸۷ / ۷ / ۱۱

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

جلسه دفاع از پایان نامه احسان رایگان دانشجوی مقطع کارشناسی ارشد رشته حسابداری به شماره دانشجویی ۸۴۲۱۷۴۰۰۱ در روز دوشنبه مورخ ۱۳۸۷/۴/۱۷ تحت عنوان: «بررسی نقش محتوای اطلاعاتی هموارسازی سود در خصوص پیش‌بینی سودهای آتی و تاثیر آن بر ضریب پاسخ سود در بورس اوراق بهادار تهران» تشکیل و مورد تصویب هیات داوران قرار گرفت.

هیات داوران:

..... استاد راهنما:

..... استاد مشاور:

..... استاد داور:

..... استاد داور:

..... نماینده‌ی تحصیلات تکمیلی:

« این کوشش اندک را به

مادرم تقدیم می‌کنم.»

خداوند را سپاس می‌گویم که امکان و توان انجام این تحقیق را به من ارزانی داشت.

از زحمات اساتید بزرگوار دوره‌ی کارشناسی ارشدم که هیچ‌گاه راهنمایی‌هایشان را از من دریغ نکرده‌اند، تشکر و قدردانی می‌کنم. و برای ایشان آرزوی سلامت و توفیق روزافزون دارم.

فهرست مطالب

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۱	چکیده
۲	فصل اول: کلیات تحقیق
۳	۱-۱) مقدمه
۴	۱-۲) مسأله‌ی اصلی تحقیق
۵	۱-۳) ضرورت انجام تحقیق
۶	۱-۴) فرضیه‌های تحقیق
۶	۱-۵) روش تحقیق
۶	۱-۵-۱) روشهای گردآوری اطلاعات
۷	۱-۵-۲) قلمرو تحقیق
۷	۱-۵-۳) جامعه‌ی آماری
۷	۱-۵-۴) نمونه‌ی آماری
۷	۱-۵-۵) شرایط انتخاب نمونه
۸	۱-۵-۶) مدل آزمون فرضیات
۹	۱-۶) استفاده‌کنندگان از نتایج تحقیق
۹	۱-۶-۱) سازمان بورس اوراق بهادار
۹	۱-۶-۲) سازمان حسابرسی و سایر موسسات حسابرسی مستقل
۱۰	۱-۶-۳) سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان
۱۰	۱-۷) تعریف واژه‌ها و اصطلاحات تحقیق
۱۲	۱-۸) ساختار تحقیق
۱۴	فصل دوم: مبانی نظری و مروری بر پیشینه‌ی تحقیق
۱۵	۲-۱) مقدمه
۱۵	۲-۲) تعاریف هموارسازی سود
۱۷	۲-۳) انواع سودهای هموار و هموارسازی سود
۱۹	۲-۴) روش‌ها و ابزارهای هموارسازی سود
۲۴	۲-۵) انگیزه‌های مدیریت از هموارسازی سود

۲۸	۲-۶) مدل‌های اندازه‌گیری هموارسازی سود
۳۱	۲-۷) اهمیت و تأثیر سود، به ویژه سود هموار در تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران
۳۴	۲-۸) رابطه‌ی سود هموار و بازده سهام
۳۷	۲-۹) پیشینه‌ی تحقیق
۳۷	۲-۹-۱) قدمت هموارسازی سود
۳۸	۲-۹-۲) تاریخچه‌ی تحقیقات خارجی
۴۴	۲-۹-۳) تاریخچه‌ی تحقیقات انجام شده در ایران
۵۱	۲-۱۰) خلاصه‌ی فصل
۵۲	فصل سوم: روش تحقیق
۵۳	۳-۱) مقدمه
۵۳	۳-۲) بیان مساله
۵۵	۳-۳) فرضیه‌های تحقیق
۵۶	۳-۴) داده‌های تحقیق و پردازش آنها
۵۶	۳-۴-۱) روش‌های گردآوری اطلاعات
۵۶	۳-۴-۲) قلمرو تحقیق
۵۶	۳-۴-۳) جامعه‌ی آماری
۵۷	۳-۴-۴) نمونه آماری
۵۸	۳-۴-۵) شرایط انتخاب نمونه
۵۸	۳-۵) محدودیت‌های تحقیق
۵۹	۳-۶) روش تحقیق
۵۹	۳-۶-۱) مدل‌های تحقیق
۶۲	۳-۶-۲) متغیرهای تحقیق و نحوه‌ی سنجش آنها
۶۵	۳-۷) چگونگی بررسی فرضیه‌ها
۶۵	۳-۷-۱) آزمون معنی دار بودن فرضیه‌ها
۶۵	۳-۷-۲) آزمون معنی دار بودن متغیر مستقل
۶۶	۳-۷-۳) آزمون خودهمبستگی بین مشاهدات
۶۷	۳-۸) آزمون فرضیه‌ها

۶۸	۳-۹) خلاصه‌ی فصل سوم
۶۹	فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها
۷۰	۴-۱) مقدمه
۷۰	۴-۲) یافته‌های تحقیق
۷۰	۴-۲-۱) آمار توصیفی
۷۶	۴-۲-۲) نتایج آزمون فرضیه‌های تحقیق
۷۶	۴-۲-۲-۱) نتایج آزمون فرضیه‌ی اول
۷۸	۴-۲-۲-۱-۱) پذیره‌های مدل رگرسیون خطی
۸۰	۴-۲-۲-۲) نتایج آزمون فرضیه‌ی دوم
۸۲	۴-۲-۲-۲-۱) پذیره‌های مدل رگرسیون خطی
۸۵	۴-۳) خلاصه‌ی فصل
۸۶	فصل پنجم: خلاصه، نتایج و پیشنهادها
۸۷	۵-۱) مقدمه
۸۸	۵-۲) خلاصه‌ی موضوع و روش تحقیق
۸۹	۵-۳) خلاصه‌ی یافته‌های تحقیق
۹۱	۵-۴) تجزیه و تحلیل و تفسیر یافته‌های تحقیق
۹۳	۵-۵) محدودیت‌های تحقیق
۹۳	۵-۶) پیشنهادها
۹۳	۵-۶-۱) پیشنهادهای محقق
۹۴	۵-۶-۲) پیشنهاد برای تحقیقات آتی
۹۵	۵-۷) خلاصه‌ی فصل پنجم
۹۶	فهرست منابع
۹۶	منابع فارسی
۹۷	منابع لاتین
۹۸	نگاره‌های پیوست

فهرست نگاره‌ها و نمودارها

<u>صفحه</u>	<u>عنوان</u>
۳۶	نمودار (۲-۱) رابطه‌ی FERC و محتوای اطلاعاتی درآمدها
۴۱	نگاره‌ی (۲-۱) خلاصه‌ای از تحقیقات انجام شده در زمینه‌ی هموارسازی سود در خارج از ایران
۴۸	نگاره‌ی (۲-۱) خلاصه‌ای از تحقیقات انجام شده در زمینه‌ی هموارسازی سود در ایران
۵۷	نگاره‌ی (۳-۱) تعداد نمونه‌های انتخابی به تفکیک صنعت
۷۱	نگاره‌ی (۴-۱) کمیت‌های آماری متغیرهای مورد نیاز در محاسبه‌ی شاخص هموارسازی سود
۷۲	نگاره‌ی (۴-۲) ماتریس همبستگی متغیرهای مورد نیاز در محاسبه‌ی شاخص هموارسازی سود
۷۳	نگاره‌ی (۴-۳) کمیت‌های آماری متغیرهای مورد نیاز در فرضیه‌ی اول
۷۴	نگاره‌ی (۴-۴) ماتریس همبستگی متغیرهای فرضیه‌ی اول
۷۵	نگاره‌ی (۴-۵) کمیت‌های آماری متغیرهای مورد نیاز در فرضیه‌ی دوم
۷۶	نگاره‌ی (۴-۶) ماتریس همبستگی متغیرهای فرضیه‌ی دوم
۷۷	نگاره‌ی (۴-۷) نتایج آزمون فرضیه‌ی اول
۷۹	نمودار (۴-۱) بررسی نرمال بودن مانده‌ها در مدل رگرسیون چند متغیره‌ی خطی
۸۰	نمودار (۴-۲) ثابت بودن واریانس و مستقل بودن خطاها در مدل رگرسیون چندمتغیره‌ی خطی
۸۱	نگاره‌ی (۴-۸) نتایج آزمون فرضیه‌ی دوم
۸۳	نمودار (۴-۳) بررسی نرمال بودن مانده‌ها در مدل رگرسیون چند متغیره‌ی خطی
۸۴	نمودار (۴-۴) ثابت بودن واریانس و مستقل بودن خطاها در مدل رگرسیون چندمتغیره‌ی خطی
۹۰	نگاره‌ی (۵-۱) خلاصه‌ی آماری نتایج و یافته‌های تحقیق
۹۲	نگاره‌ی (۵-۲) خلاصه‌ی نتایج و یافته‌های تحقیق
۸۴	نگاره‌ی (۵-۳) مطابقت نتایج این تحقیق با تحقیق تاکر و زاروین
۹۹	نگاره‌ی ۱- پیوست) کمیت‌های آماری محاسبه‌ی Accruals برای سال ۱۳۷۶
۹۹	نگاره‌ی ۲- پیوست) کمیت‌های آماری محاسبه‌ی Accruals برای سال ۱۳۷۷
۱۰۰	نگاره‌ی ۳- پیوست) کمیت‌های آماری محاسبه‌ی Accruals برای سال ۱۳۷۸
۱۰۰	نگاره‌ی ۴- پیوست) کمیت‌های آماری محاسبه‌ی Accruals برای سال ۱۳۷۹
۱۰۱	نگاره‌ی ۵- پیوست) کمیت‌های آماری محاسبه‌ی Accruals برای سال ۱۳۸۰
۱۰۱	نگاره‌ی ۶- پیوست) کمیت‌های آماری کلیه‌ی داده‌های مربوط به محاسبه‌ی Accruals
۱۰۲	نگاره‌ی ۷- پیوست) نتایج رگرسیونی Accruals برای سال ۱۳۷۶
۱۰۳	نگاره‌ی ۸- پیوست) نتایج رگرسیونی Accruals برای سال ۱۳۷۷

۱۰۴	نگاره‌ی ۹- پیوست) نتایج رگرسیونی Accruals برای سال ۱۳۷۸
۱۰۵	نگاره‌ی ۱۰- پیوست) نتایج رگرسیونی Accruals برای سال ۱۳۷۹
۱۰۶	نگاره‌ی ۱۱- پیوست) نتایج رگرسیونی Accruals برای سال ۱۳۸۰
۱۰۷	نگاره‌ی ۱۲- پیوست) ماتریس همبستگی متغیرهای محاسبه‌ی Accruals
۱۰۸	نگاره‌ی ۱۳- پیوست) نتایج رگرسیونی مدل اول
۱۰۹	نگاره‌ی ۱۴- پیوست) نتایج رگرسیونی مدل دوم
۱۱۰	نگاره‌ی ۱۵- پیوست) ماتریس همبستگی متغیرهای فرضیه‌ی اول
۱۱۰	نگاره‌ی ۱۶- پیوست) ماتریس همبستگی متغیرهای فرضیه‌ی دوم
۱۱۱	نگاره‌ی ۱۷- پیوست) کمیت‌های آماری متغیرهای فرضیه‌ی اول
۱۱۱	نگاره‌ی ۱۸- پیوست) کمیت‌های آماری متغیرهای فرضیه‌ی دوم
	نگاره‌ی ۲۰- پیوست) لیست شرکت‌های نمونه بترتیب رتبه از نظر هموارسازی سود بین
۱۱۲	سال‌های ۸۰-۱۳۷۶

چکیده

بسیاری از پژوهش‌گران بر این عقیده‌اند که سرمایه‌گذاران سود هموار و کم‌نوسان را ترجیح می‌دهند. در این راستا بسیاری از مدیران تلاش می‌کنند سود و نرخ رشد آن را هموارکنند.

بر اساس یک طبقه‌بندی از انگیزه‌های مدیریت برای هموارسازی سود، مدیران یا به قصد تحریف اطلاعات و در جهت منافع خود و یا در جهت انتقال و گزارش اطلاعات محرمانه‌ی خود درباره‌ی سودهای آتی اقدام به هموارسازی سود می‌نمایند. این تحقیق برآن است تا با استفاده از روش بکارگرفته شده توسط تاکر و زاروین (۲۰۰۶) به بررسی انگیزه‌های مدیریت از هموارسازی سود در جامعه‌ی شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران بپردازد.

در این تحقیق هموارسازی سود با استفاده از همبستگی منفی بین تغییر در اقلام تعهدی اختیاری و تغییر در سود از پیش تعیین‌شده‌ی اختیاری با استفاده از داده‌های سال‌های ۸۰-۱۳۷۶ اندازه‌گیری شده‌است. سپس با استفاده از مدل کولینز و همکاران که توسط تاکر و زاروین بسط داده‌شده‌است، ارتباط بین سودها و بازده‌های جاری و آتی با وارد کردن شاخص هموارسازی سود در مدل برای سال‌های ۸۲-۱۳۸۰ بررسی شده‌است.

نتایج تحقیق نشان داد که قیمت جاری سهام شرکت‌هایی که بیشتر اقدام به هموارسازی سود می‌نمایند، حاوی اطلاعات کمتری درباره‌ی سودها و جریان‌های نقدی آتی است. بنابراین هموارسازی سود بیشتر به قصد تحریف و نه انتقال اطلاعات محرمانه‌ی مدیریت انجام شده‌است.

فصل اول

کلیات

کلیات تحقیق

۱-۱) مقدمه

این تحقیق به بررسی انگیزه‌های مدیریت از اقدام به هموارسازی سود می‌پردازد. این کار از طریق مطالعه‌ی محتوای اطلاعاتی هموارسازی سود در کمک به پیش‌بینی سودهای آتی انجام می‌پذیرد. تصمیم‌گیری صحیح و به‌موقع، رمز موفقیت موسسات است. این مهم دست‌یافتنی نیست مگر زمانی که اطلاعات صحیح و به‌موقع در اختیار مدیران موسسات قرارگیرد. از سوی دیگر در دنیای امروز بر خلاف گذشته، با گسترش واحدهای تجاری از سطح یک واحد اقتصادی تک مالکی به سوی شرکت‌های بزرگ سهامی و حتی شرکت‌های بین‌المللی و چندملیتی، استفاده‌کنندگان اطلاعات مالی این واحدها نیز به تناسب بیشتر و بیشتر شده و طیف گسترده‌ای را در برمی‌گیرند. سرمایه‌گذاران در صورتی می‌توانند در بازارهای سرمایه حضور داشته‌باشند که اطلاعات حسابداری درست و به‌موقع در اختیار آنها قرارگیرد. حسابداری به‌عنوان یک سیستم اطلاعاتی نه تنها در حصول این موارد نقش اصلی و اساسی ایفا می‌کند، بلکه با شفافیت بخشیدن به فضای اقتصادی و سیاسی هر کشور (بلکه جهان) عاملی تعیین‌کننده در موفقیت سیاست‌هایی است که به‌منظور رشد اقتصادی و ایجاد عدالت اجتماعی وضع و اجرا می‌شوند (مقدم و شفیع‌زاده، ۱۳۸۴).

در تعاریف جدید، از حسابداری به‌عنوان یک سیستم اطلاعاتی یاد می‌شود که آثار مالی رویدادهای مؤسسه را به صورت‌ها و گزارش‌های مالی تبدیل می‌کند. از اینجا می‌توان دریافت که مهمترین وظیفه‌ی حسابداری تهیه‌ی گزارشات مالی و ارائه‌ی آن به استفاده‌کنندگان از این اطلاعات برای اتخاذ تصمیمات اقتصادی است. صورت‌های مالی یکی از مهمترین گزارش‌های مالی است که مسئول تهیه‌ی آنها مدیران ارشد شرکت‌ها هستند. صورت‌های مالی پس از تهیه، در اختیار استفاده‌کنندگان برون سازمانی قرار می‌گیرند. طیف گسترده‌ی این استفاده‌کنندگان شامل گروه‌های مختلفی از جمله سرمایه‌گذاران، اعتباردهندگان، تحلیل‌گران مالی، بانک‌ها و موسسات اعتباری، مؤسسات بیمه، دولت و ... می‌باشند. هر کدام از این گروه‌ها با توجه به نوع نیازهایشان خواستار اطلاعات خاصی هستند که تامین تمامی این نیازها از سوی تهیه‌کنندگان صورت‌های مالی غیر ممکن است. از این رو در هنگام تهیه‌ی صورت‌های مالی، به دلیل اهمیت سرمایه‌گذاران از نظر میزان نفوذ مستقیمشان بر

روی تصمیمات و سیاست‌های شرکت به واسطه‌ی تملک سرمایه‌ی آن، به نیازهای سرمایه‌گذاران توجه بیشتری می‌شود و همچنین فرض می‌شود که با تأمین نیازهای سرمایه‌گذاران قسمت عمده‌ای از نیازهای سایر استفاده‌کنندگان نیز تأمین خواهد شد.

شکی نیست که سود یکی از مهمترین ملاک‌های سرمایه‌گذاران در تصمیم‌گیری است. بسیاری از پژوهشگران بر این باورند که سرمایه‌گذاران ترجیح می‌دهند در شرکت‌هایی سرمایه‌گذاری کنند که از یک روند ثابت سودآوری برخوردار باشند و همچنین سرمایه‌گذاران معتقدند شرکت‌هایی که سودهای پرنوسان گزارش می‌کنند، نسبت به شرکت‌هایی که سودهای هموار گزارش می‌کنند، دارای ریسک بیشتری هستند. به همین دلیل مدیران به منظور نشان‌دادن تصویری باثبات از روند سودآوری با استفاده از روش‌های مدیریت و در چارچوب اصول پذیرفته‌شده‌ی حسابداری، دست به هموارسازی سود^۱ می‌زنند.

بسیاری از پژوهشگران هپورث^۲ را اولین معرف هموارسازی سود می‌دانند. اما بوخماستر^۳ با اشاره به کتب و مقالات زیادی که طی سال‌های ۱۹۵۳-۱۸۹۳ نگاشته‌شده، نشان‌داد که ریشه‌های هموارسازی سود به‌طور صریح یا ضمنی در ادبیات پیشین حسابداری آمده‌است.

هموارسازی سود به‌عنوان تلاش مدیریت واحد تجاری به منظور کاهش انحراف‌های غیر عادی در درآمدها تا آن اندازه که اصول مستدل حسابداری و مدیریت اجازه داده باشند تعریف می‌شود (بیدلن، ۱۹۷۳: ۶۵۳). درباره‌ی هموارسازی سود تحقیقات بسیار زیادی بویژه در کشورهای پیشرفته صورت گرفته‌است، که در فصل دوم به برخی از آنها اشاره خواهد شد.

۱-۲) مسأله‌ی اصلی تحقیق

موضوع این تحقیق حول محور هدف‌ها و انگیزه‌های هموارسازی سود استوار است. اگر چه هموارسازی سود به‌طور گسترده‌ای در طول چندین دهه مورد تحقیق قرار گرفته است، اما اثر آن بر مفید بودن از لحاظ محتوای اطلاعاتی درباره‌ی سودهای آتی چندان شناخته شده نیست. درباره انگیزه‌های هموارسازی سود رویکرد تحریف در مقابل اطلاعات عنوان شده است (تاگر و زاروین، ۲۰۰۶).^۴ رویکرد تحریف بیان می‌کند که مدیران به منظور دستیابی به پاداش یا به منظور حفظ

1 - Income Smoothing

2 - Hepworth

3 - Bukhmaster

4 - Tucker and Zarowin

موقعیت شغلی خود اقدام به هموارسازی می‌کنند. درمقابل، رویکرد اطلاعات از هموارسازی سود به عنوان وسیله‌ای برای مدیران یاد می‌کند که اطلاعات محرمانه‌ی آنها درباره‌ی سودهای آتی را آشکار می‌کند.

از سویی اگر مدیران از اختیار خود برای انتقال ارزیابی خود از سودهای آتی استفاده کنند، آنگاه هموارسازی سود از لحاظ پیش‌بینی سودهای آتی مفیدتر خواهد بود. به عبارت دیگر در این حالت سود شرکت‌هایی که اقدام به هموارسازی سود می‌نمایند، با استفاده از سودهای گذشته دارای قابلیت پیش‌بینی بیشتری است. و از سوی دیگر، اگر مدیران بی‌آنکه دارای اینگونه اطلاعات از وضعیت آتی شرکت باشند، سودهای شرکت را به صورتی غیرواقعی گزارش کنند، آنگاه هموارسازی سود درآمدها را جنجالی‌تر می‌کند. چرا که بروز مشکلات در واحدهای دارای عملکرد ضعیف در آینده‌ای نزدیک می‌تواند خطرناک باشد. تاکر و زاروین (۲۰۰۶) با بررسی این موضوع در جامعه‌ی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس ایالات متحده‌ی آمریکا دریافتند که مدیران عموماً در جهت انتقال اطلاعات خود درباره‌ی سودهای آتی شرکت اقدام به هموارسازی سود می‌نمایند. در مقابل، تحقیقات زیادی نیز بر این عقیده هستند که مدیران در جهت تحریف اقدام به هموارسازی سود می‌نمایند (در فصل دوم تحقیق به تعدادی از این تحقیقات اشاره خواهیم کرد).

بنابراین سوال اصلی تحقیق آن است که آیا مدیران شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس اوراق بهادار تهران به قصد تحریف و در جهت منافع خود اقدام به هموارسازی سود می‌نمایند، یا این که هموارسازی سود را به منظور انتقال یا گزارش اطلاعات محرمانه‌ی خود از وضعیت آتی شرکت انجام می‌دهند.

۳-۱) ضرورت انجام تحقیق

رشد و توسعه‌ی هرکشوری مستلزم بکارگیری منابع در شکل بهینه و هدایت آن در مسیری صحیح است. در هر جامعه‌ای نهادهای مختلفی می‌توانند در جهت تحقق این هدف گام برداشته و نقش موثری را در این راه ایفا کنند. بازارهای سرمایه و نهادهای مربوط به آنها یکی از مهمترین عوامل موثر در این فرآیند هستند. علیرغم تنوع و تعدد نهادهای مربوط به بازار سرمایه، بورس اوراق بهادار تهران مهمترین و اصلی‌ترین مرکز برای مبادلات سرمایه‌ای تلقی می‌گردد. بدون شک کارایی این نهاد مستلزم تصمیم‌گیری درست عوامل موجود در آن است. از آنجایی که مهم‌ترین گروه فعال در این بازار سرمایه، سرمایه‌گذاران بالقوه و بالفعل هستند، لذا تصمیم‌گیری مناسب آن‌ها می‌تواند در

هدایت سرمایه‌ها و تخصیص بهینه‌ی آن‌ها نقش موثری داشته‌باشد. از دیرباز سود از دیدگاه دانشمندان و محققین حسابداری و اقتصاد یکی از بحث‌انگیزترین مباحث حسابداری می‌باشد. سود در تصمیم‌گیری استفاده‌کنندگان از گزارش‌های مالی یکی از معیارهای اساسی به حساب می‌آید. پدیده‌ی هموارسازی سود به‌طور بالقوه می‌تواند در رفتار استفاده‌کنندگان از صورت‌های مالی موثر واقع‌گردد و پیامدهایی نیز داشته‌باشد. انگیزه و ضرورت انتخاب این موضوع درک و شناخت بیشتر پیرامون هموارسازی سود به‌طور کلی و انگیزه‌های آن به‌طور خاص در محیط اقتصادی ایران است. این موضوع از طریق بررسی محتوای اطلاعاتی هموارسازی سود در پیش‌بینی سودهای آتی انجام می‌شود. در ادامه فرضیه‌های تحقیق بیان می‌شوند.

۱-۴) فرضیه‌های تحقیق

در این تحقیق دو فرضیه به‌شرح زیر مورد بررسی قرار می‌گیرند:

- ۱- رابطه‌ی بین تغییرات در سودهای آتی و بازده جاری سهام شرکت‌هایی که بیشتر سود خود را هموار می‌نمایند، بیشتر است.
- ۲- پایداری سود شرکت‌هایی که در گذشته بیشتر اقدام به هموارسازی سود کرده‌اند، در آینده نیز بیشتر است.

۱-۵) روش تحقیق

این تحقیق از نوع پس‌رویدادی و تحلیلی-توصیفی خواهد بود. بدین منظور از صفحه گسترده-ی اکسل^۱ و نسخه‌ی ۱۲ نرم افزار اس.پی.اس.اس^۲ استفاده خواهد شد.

۱-۵-۱) روش‌های گردآوری اطلاعات

داده‌های مورد استفاده در این تحقیق اطلاعات واقعی و تاریخی خواهد بود که از سایت بورس، نرم افزارهای بورسی (مانند تدبیر پرداز) و کتابخانه‌ی سازمان بورس استخراج خواهد شد.

1 - Excel

2 - SPSS

۲-۵-۱) قلمرو تحقیق

قلمرو این پژوهش از نظر موضوعی، مکانی و زمانی به شرح زیر است:

الف: قلمرو موضوعی:

نظر به آنچه که پیش از این در قالب بیان مساله و فرضیه‌های تحقیق مطرح شد، موضوع این پژوهش بررسی نقش محتوای اطلاعاتی هموارسازی سود در پیش‌بینی سودهای آتی سهام است.

ب: قلمرو مکانی:

با توجه به اینکه در این تحقیق از اطلاعات مربوط به شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران (از جمله اطلاعات مربوط به معاملات و همچنین صورت‌های مالی) استفاده می‌شود؛ قلمرو تحقیق از نظر مکانی می‌تواند هر جایی که این شرکت‌ها وجود دارند باشد.

ج: قلمرو زمانی:

قلمرو زمانی تحقیق برای هر یک از شرکت‌های مورد بررسی (شرکت‌های نمونه) از ابتدای سال ۱۳۷۵ تا پایان سال ۱۳۸۵ می‌باشد.

۳-۵-۱) جامعه‌ی آماری

جامعه‌ی آماری این پژوهش شامل کلیه‌ی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران از ابتدای سال ۱۳۷۶ تا پایان سال ۱۳۸۵ می‌باشد.

۴-۵-۱) نمونه‌ی آماری

نمونه‌ی آماری این تحقیق نیز کلیه‌ی شرکت‌های واجد شرایط پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران از ابتدای سال ۱۳۷۶ تا پایان سال ۱۳۸۵ می‌باشد.

۵-۵-۱) شرایط انتخاب نمونه

شرایط انتخاب نمونه به شرح زیر است:

۱. شرکت‌ها از ابتدای سال ۱۳۷۶ در بورس اوراق بهادار تهران پذیرفته شده باشند؛
۲. سهام شرکت‌ها در بورس معامله شده باشد و فعالیت آنها دچار وقفه نشده باشد. بدین منظور شرکت‌هایی که دست‌کم شش ماه وقفه‌ی معاملاتی داشته‌اند از نمونه حذف شده‌اند؛
۳. دوره‌ی مالی شرکت‌ها تغییر نکرده باشد؛

۴. سال مالی شرکت‌ها منتهی به پایان اسفند ماه هر سال باشد. دلیل این امر تشابه دوره‌ی زمانی محاسبه‌ی بازده سهام می‌باشد. همچنین معمولاً در ایران، قیمت کالاها، دستمزد، انرژی و سایر هزینه‌ها در ابتدای هر سال افزایش می‌یابد. در نتیجه، این معیار موجب یکسان شدن شرایط برای کلیه شرکت‌ها خواهد شد؛

۵. تا آنجا که ممکن است نمونه‌های انتخابی از نظر صنایع مختلف، متنوع باشند؛

۶. شرکت‌های انتخابی از شرکت‌های واسطه‌ای و سرمایه‌گذاری نباشند؛ و

۷. طی دوره‌ی مورد بررسی زیان ده نباشند.

با توجه به معیارهای فوق، تعداد شرکت‌های انتخاب شده ۷۰ شرکت می‌باشد.

۶-۵-۱) مدل‌های آزمون فرضیات

مدل اصلی این تحقیق، مدل پیشنهادی تاکر و زاروین است که با استفاده و تکمیل مدل کالینز و همکاران (۱۹۹۴)، به دست آمده است. برای فرضیه‌ی اول مدل زیر که در فصل سوم با عنوان مدل (۳) از آن یاد می‌شود، ارائه شده است:

مدل (۳)

$$R_t = b_0 + b_1 AdjEPS_{t-1} + b_2 AdjEPS_t + b_3 AdjEPS_{t3} + b_4 R_{t3} + b_5 IS_t + b_6 IS_t \times AdjEPS_{t-1} + b_7 IS_t \times AdjEPS_t + b_8 IS_t \times AdjEPS_{t3} + b_9 IS_t \times R_{t3} + \varepsilon_t$$

که در آن:

IS_t شاخص هموارسازی سود،

R_t بازده سالانه سهام^۱ برای سال t .

$AdjEPS_{t-1}$ و $AdjEPS_t$ به ترتیب سود هر سهم^۲ (EPS) برای سال‌های $t-1$ و t

و R_{t3} بازدهی مرکب برای سال‌های $t+1$ تا $t+3$ و

$AdjEPS_{t3}$ جمع EPS سال‌های $t+1$ تا $t+3$ است.

تمام متغیرهای EPS بر مبنای EPS قبل از ارقام غیر مترقبه می‌باشد که بابت تجزیه‌ی سهام و سودهای سهمی تعدیل شده و به وسیله‌ی قیمت سهام در اول سال t یکنواخت شده‌اند. اگر تاثیر هموارسازی سود انتقال اطلاعات درباره‌ی سودهای آتی باشد، آنگاه ضریب $IS_t \times AdjEPS_{t3}$ یعنی b_8 بایستی مثبت باشد.

1 - Annual Stock Return

2 - Earnings Per Share

همچنین برای آزمون فرضیه‌ی دوم از مدل زیر که در فصل سوم با عنوان مدل (۴) از آن یاد شده استفاده خواهیم کرد:

$$EPS_{t3} = a_0 + a_1 EPS_t + a_2 IS_t + a_3 IS_t \times EPS_t + \varepsilon_t \quad \text{مدل (۴)}$$

در اینجا EPS_t ، EPS_{t3} برای سال مالی t و EPS_{t3} جمع EPS از سال مالی $t+1$ تا $t+3$ است، که هیچکدام یکنواخت نشده‌اند. اگر هموارسازی سود رابطه‌ی بین سودهای آتی و جاری را تقویت کند، آنگاه انتظار می‌رود ضریب $IS_t \times EPS_t$ یعنی a_3 مثبت باشد.

۱-۶. استفاده‌کنندگان از نتایج تحقیق

نتایج این تحقیق توسط اشخاص و سازمان‌های زیر می‌تواند مورد استفاده قرارگیرد:

۱-۶-۱) سازمان بورس اوراق بهادار

این سازمان می‌تواند از یافته‌های این تحقیق در جهت کسب شناخت نسبت به شرکت‌های پذیرفته‌شده در بورس و نیز تدوین مقررات و ضوابط حاکم بر گزارشگری مالی شرکت‌های عضو استفاده‌نماید. علاوه بر این، نتایج این تحقیق می‌تواند سازمان مذکور را در تعیین معیارهای معاملات سهام و اوراق بهادار یاری نماید.

۱-۶-۲) سازمان حسابرسی و سایر موسسات حسابرسی مستقل

نتایج حاصل از این تحقیق از دو جنبه می‌تواند مورد استفاده‌ی سازمان حسابرسی قرارگیرد. یکی از لحاظ تدوین استانداردهای حسابداری و حسابرسی و دیگری در تدوین برنامه‌ی حسابرسی و ارائه‌ی رهنمودهای لازم به حساب‌برسان در برخورد با پدیده‌ی هموارسازی سود توسط شرکت‌های مورد حسابرسی. موسسات نیز در تدوین برنامه‌ی حسابرسی و ارائه‌ی رهنمودهای لازم به حساب‌برسان در برخورد با پدیده‌ی هموارسازی سود می‌توانند از نتایج این تحقیق استفاده کنند.

۳-۶-۱) سرمایه‌گذاران و اعتباردهندگان

یکی از موارد مهم در ارزیابی و تعیین قیمت سهام توسط سرمایه‌گذاران و تحلیل‌گران مالی و شرکت‌های سرمایه‌گذاری سود هر سهم و همچنین روند سودآوری شرکت‌هاست. بنابراین نتایج این تحقیق می‌تواند در تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاران، تحلیل‌گران مالی و اعتباردهندگان نیز موثر واقع شود. علاوه بر گروه‌های یادشده، گروه‌های دیگری نظیر دانشگاهیان، مدیران شرکت‌ها، بانک‌ها، تحلیل‌گران و مشاوران مالی بازار سهام و وزارت دارایی نیز می‌توانند از نتایج این تحقیق استفاده نمایند.

۷-۱) تعریف واژه‌ها و اصطلاحات تحقیق

هموارسازی سود: هموارسازی سود بعنوان تلاش مدیریت واحد تجاری به منظور کاهش انحراف‌های غیر عادی در درآمدها تا آن اندازه که اصول مستدل حسابداری و مدیریت اجازه داده باشند، تعریف میشود (بیدلمن^۱، ۱۹۷۳، ۶۵۳).

در این پژوهش هموارسازی سود از طریق همبستگی منفی بین تغییر در شاخص ارقام تعهدی اختیاری^۲ (ΔDAP) و تغییر در سود از پیش تعیین‌شده اختیاری^۳ (ΔPDI) اندازه‌گیری می‌شود. و برای برآورد ارقام تعهدی اختیاری، از نسخه‌ی تعدیل‌شده‌ی مدل جونز^۴ (۱۹۹۱) که تعدیل آن توسط کوتاری و همکاران^۵ (۲۰۰۵) انجام گرفته استفاده می‌کنیم. مدل مذکور به شرح زیر است:

$$\text{Accruals}_t = a(1/ \text{Assets}_{t-1}) + b\Delta \text{Sales}_t + cPPE_t + dROA_t + \mu_t \quad (۵) \text{ مدل}$$

در معادله‌ی فوق :

Accruals_t = ارقام تعهدی کل برای سال t ، که از کسر کردن جریان‌های نقدی عملیاتی (CFO)^۶

از سود خالص (NI)^۷ محاسبه می‌شود؛

ΔSales_t = تغییر در فروش‌ها و

1 - Beidleman

۱ - Discretionary-Accruals Proxy

3 - Pre-Discretionary Income

4 - Jones

5 - Kothari et al.

6 - Cash Flow from Operations

7 - Net Income

PPE_t = ناخالص اموال، ماشین آلات و تجهیزات هستند که همگی به وسیله جمع دارایی‌های اول دوره ($Assets_{t-1}$) یکنواخت شده‌اند.^۱ بازدهی دارایی‌ها (ROA_t) به‌عنوان یک متغیر کنترلی اضافی به مدل افزوده شده است. شاخص ارقام تعهدی غیراختیاری^۲ (NDAP) مقادیر جورشده‌ای^۳ از معادله‌ی فوق و ارقام تعهدی اختیاری، انحرافات ارقام تعهدی واقعی از NDAP هستند. سود از پیش‌تعیین‌شده‌ی اختیاری (PDI)، با کم کردن ارقام تعهدی اختیاری از سود خالص محاسبه شده است ($PDI=NI-DAP$).

مقدار هموارسازی سود، همبستگی بین تغییر در ارقام تعهدی اختیاری و سود از پیش‌تعیین شده اختیاری $Corr(\Delta DAP, \Delta PDI)$ است.

پس از اندازه‌گیری معیار هموارسازی سود، با قراردادن مقدار آن در مدل‌های تحقیق به بررسی رابطه‌ی آن با سودها و قیمت‌های آتی سهام خواهیم پرداخت (در فصل سوم با تفصیل بیشتری درباره‌ی چگونگی محاسبه‌ی مقدار هموارسازی سود توضیح خواهیم داد).

بازده سهام (R): بازده سهام حاصل از خرید و نگهداری برابر است با تغییرات قیمت سهام و مزایای نقدی، سود سهمی و حق تقدم سهام تقسیم بر قیمت سهام در ابتدای دوره.

$$R_t = \frac{D_t + p_t(1 + \alpha + \beta) - (p_{t-1} + c\alpha)}{p_{t-1} + c\alpha} \times 100 \quad \text{مدل (۶)}$$

مؤلفه‌های این فرمول عبارتند از:

P : قیمت سهام در بازار؛

D : سود نقدی سهام بر اساس تعداد سهام اول دوره؛

α : درصد افزایش سرمایه از محل مطالبات و آورده‌ی نقدی؛

β : درصد افزایش سرمایه از محل اندوخته؛ و

c : مبلغ اسمی پرداخت شده توسط سرمایه‌گذار بابت افزایش سرمایه از محل آورده‌ی نقدی

و مطالبات (راعی، ۱۳۸۳).

سود هر سهم: منظور از سود هر سهم، همان سود مورد نظر کلاسیک‌ها است که از تفاوت

بین درآمدهای تحقق یافته‌ی ناشی از معاملات طی دوره و هزینه‌های تاریخی مربوطه پس از

تقسیم بر تعداد سهام پایان دوره به‌دست می‌آید.

1 - Deflated

2 - Non-Discretionary Accruals Proxy

6 - Fitted Values